

Of Angels and Men

1. תלמוד בבלי מסכת שבת דף פח עמוד ב דף פט עמוד א

ואמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם? מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים! - אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: החזיר להן תשובה! - אמר לפניו: רבוננו של עולם, מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם. - אמר לו: אחוז בכסא כבודי, וחזור להן תשובה, שנאמר מאחז פני כסא פרשז עליו עננו. ואמר רבי נחום: מלמד שפירש שדי מזיו שכניתו ועננו עליו. אמר לפניו: רבוננו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה - אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר להן: למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא לכם? שוב מה כתיב בה - לא יהיה לך אלהים אחרים, בין הגויים אתם שרויין שעובדין עבודה זרה? שוב מה כתיב בה - זכור את יום השבת לקדשו כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות? שוב מה כתיב בה - לא תשא, משא ומתן יש ביניכם? שוב מה כתיב בה - כבד את אביך ואת אמך אב ואם יש לכם? שוב מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף לא תגנב, קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם? מיד הודו לו להקדוש ברוך הוא, שנאמר ה' אדנינו מה אדיר שמך וגו' ואילו תנה הודך על השמים - לא כתיב. מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב, ומסר לו דבר, שנאמר עלית למרום שבת שבי לקחת מתנות באדם, בשכר שקראוך אדם לקחת מתנות. אף מלאך המות מסר לו דבר, שנאמר ויתן את הקטרת ויכפר על העם ואומר ויעמד בין המתים ובין החיים וגו', אי לאו דאמר ליה - מי הוה ידע?

2. אבי עזרי הקדמה למהדו' ה

והביאור בכל זה
הוא, כי הלא התורה נדרשת למה שנגלה לנו, וגם להנסתר לנו והרי ר"ע הי' דורש תלי תילים של הלכות על כל קוץ מאותיות התורה ועל צואר של למ"ד, ובאותיות י"ה ברא שתי העולמות וכל התורה כולה הם שמותיו של הקב"ה ומעשה מרכבה המה דבר גדול נגד היות דאביי ורבא, ואף שאחרי שנמסרה התורה לנו, היא נקראת כפי שנמסרה לנו אנכי ה' אשר הוצאתיך מארץ מצרים ויש בה מה שנקראת כבוד את אביך ואת אמך, ויש בה שנקראת זכור את יום השבת, ונקראת לא תרצח לא תגנוב לא תנאף וכן כל התורה כולה, אבל המלאכים שאלו למה לתת התורה לילוד אשה כי מה אנוש כי תזכרנו, הלא כל התורה שייך גם לשרפי מעלה, ותהי נקראת מכל תיבה את סדרי מעשה מרכבה ולדעת את שמותיו של הקב"ה וכשניתנה התורה לנו היא נקראת לא תרצח ונקראת כבוד את אביך וגו', אבל בעליונים תהא נקראת לגמרי אחרת וכמו שבאמת גם עכשיו שנתנה התורה לנו בנגלה היא נקראת לא תרצח לא תגנוב אבל למי שיועץ ומבין ובא בסוד ה' במעשה מרכבה, היא נקראת גם על ענינים אחרים שהמה נקראים דבר גדול, ובהקדמה לספרא דצניעותא לפירוש הגר"א וצק"ל, כתב הגר"ח זצק"ל מוולאזין שעל הפסוק עלו זה בנגב נגלה להגר"א עשרים ושתים מאות וששים אפנים, ובאופן אחד מהם יודע הוא הכחות של כל הבריות וכל אבר ענינו יעווי"ש זכרים המבהילים בזה. ובפנים הספרא דצניעותא בפירושו של הגר"א כתוב שם שבפסוק ראשון בראשית ברא נכלל שם כל מה שהי' והוה ויהי' עד עולם ע"ש, וע"כ שאלו המלאכים תנה הודך על השמים

3. רמב"ן בראשית השו"מ

עוד יש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא שהתיבות מתחלקות לשמות בענין אחד כאילו תחשוב על דרך משל כי פסוק בראשית יתחלק לתיבות אחרות כגון בראש יתברא אלהים וכל התורה כן מלבד צירופיהן וגימטריותיהן של שמות וכבר כתב רבינו שלמה בפירושו

בתלמוד ענין השם הגדול של ע"ב באיזה ענין הוא בשלשה פסוקי' ויסע ויבא ויט ומפני זה ספר תורה שטעה בו באות אחת במלא או בחסר פסול. כי זה הענין יחייב אותנו לפסול ס"ת שיחסר בו ו' אחד ממלות אותם שבאו מהם ל"ט מלאים בתורה או שיכתוב הו' באחד משאר החסרי' וכן כיוצא בזה אף על פי שאינו מעלה ולא מוריד כפי העולה במחשבה וזה הענין שהביאו גדולי המקרא למנות כל מלא וכל חסר וכל התורה והמקרא ולחבר ספרים במסורת עד עזרא הסופר הנביא שנשתדל בזה כמו שדרשו מפסוק ויקראו בספר בתורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא.

4. בית אלקים למבי"ט פ' יב

וכיון שאחת מן [שבעים] פנים שהתורה נדרשת בהם והוא בענין תרי"ג מצות אין ביניכם, ג"כ הפנים שהתורה נדרשת בהם בענין שמותיו [של הקב"ה] יתברך אין ראוי שיהיה ביניכם, כי אין ראוי שתנתן התורה לחצאין, מיד הודו ואמר ה'.

5. רמב"ן בראשית פרק ב פסוק כד

(כד) על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו וגו' - רוח הקדש אומרת כן לאסור העריות לבני נח והיו לבשר אחד, הולד נוצר על ידי שניהם ושם נעשה בשרם אחד, לשון רש"י. ואין בזה טעם, כי גם הבהמה והחיה יהיו לבשר אחד בולדותיהם:

והנכון בעיני, כי הבהמה והחיה אין להם דבקות בנקבותיהן, אבל יבא הזכר על איזה נקבה שימצא, וילכו להם, ומפני זה אמר הכתוב, בעבור שנקבת האדם היתה עצם מעצמיו ובשר מבשרו, ודבק בה, והיתה בחיקו כבשרו, ויחפץ בה להיותה תמיד עמו. וכאשר היה זה באדם, הושם טבעו בתולדותיו, להיות הזכרים מהם דבקים בנשותיהם, עוזבים את אביהם ואת אמם, ורואים את נשותיהן כאלו הן עמם לבשר אחד. וכן כי אחינו בשרנו הוא (להלן לז כז), אל כל שאר בשרו (ויקרא יח ו). הקרובים במשפחה יקראו "שאר בשר". והנה יעזוב שאר אביו ואמו וקורבתם, ויראה שאשתו קרובה לו מהם:

גמשה הוצרך לאחוז

בכסא הכבוד להחזיר להם תשובה, וזה בבחינת כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה לדעת להשיב תשובה וצחח, ואמר להם כלום יצאתם ממצרים, כלום כיבוד אב ואם שייך אצלכם כלום שבת שייך אצלכם, כלום שייך אצלכם לא תרצח ולא תגנוב ולא תנאף ועוד ועוד, והיינו שכל זה מה שנכללה בתורה חכמת ה' חכמת הבריאה כולה ומעשה מרכבה והיא נקראת כך ואפשר ממנה ללמוד ולדעת את החכמה העליונה, מתיבותיה ואותיותיה ותגיה, זה רק אם יש בה הנגלה לנו של יציאת מצרים ודין שבת וחיוב המצוה של שמירה וזכירה של שבת שמצווין אנו, ויש בה הנגלה של כיבוד אב ואם ויש בה כל הציוויים של לא תרצח וכל הלאוין, אז יש בה גם הנסתר ואפשר להבין ממנה וללמוד מתוכה את הסוד והרמוז, אבל בלי הנגלה לנו פרוחה ממנה גם הנסתר, והאותיות המה נשארים רק גולמי אותיות ואילו לא ניתנה תורה לישראל אין שום תועלת ממנה גם להעליונים וכך גזרה חכמתו יתברך וכששמעו את זה מיד הודו ואמרו ה' ארונינו מה אדיר שמך בכל הארץ, בינה זאת.

6. אבי עזרי שם

7. מצות שקולות לרב ואלבה פ' ד

הרי עבדות להקב"ה, חסדו ואמיתו ית' וקבלת פני שכינה, וכן אמרו חז"ל שהציצית מוספת קדושה לישראל (ספרי שלח פסקא עב). - קירבה כה חזקה להקב"ה! ומאידך:

"והיה לכם לציצית וראיתם אותו וזכרתם את כל מצותי ועשיתם אותם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם - הלב והעינים הם סרסורים לגוף שהם מזנין את הגוף, למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי - משל לאחד מושלך לתוך המים, הושיט הקברניט את החבל ואמר לו: תפוס חבל זה ואל תניחהו שאם תניחהו אין לך חיים, ואף כך א"ל הקב"ה לישראל כל זמן שאתם מדובקים במצוות - ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום, וכה"א החזק במוסר אל תרף נצרה כי היא חייך. והייתם

קדושים - בזמן שאתם עושים את המצוות אתם מקודשים ואימתכם מוטלת על האומות

- פרשתם מן המצוות נעשיתם מחוללים (במדב"ר פ"ז, ו).

בוא וראה כמה נפלא משל הקברניט המושיט חבל למושלך לים: האדם בלי מצוות טובע בים התאוות של גוף ועולם ואין לו חיים. האדם האוחז ב"חבל" של תרי"ג המצוות – קברניט האניה מושך את האדם מתוך הים הזה ומעלהו על ספון האניה, ושם יש לו חיים, הרי על הספון נמצא "הקברניט" – הקב"ה! והאניה השטה על הים היא הציור לחיים אמיתיים, חיים בקרבת הבורא ית', ועל חיים אלו נאמר "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום!"

8. בני יששכר מאמרי חודש סיון מאמר ב - ימי הגבלה

ואני בעניי אען ואומר, ידוע השתוקקות המלאכים אל התורה, בודאי לא היתה תשוקתם על פשטיותה לא תרצח לא תנאף לא תגנב וכיוצא כי אין דבר זה נוהג ביניהם כי אין בנמצא ביניהם דברים מוגשמים, וכמו שהשיב להם משה נשים יש ביניכם קנאה ושנאה יש ביניכם [שבת פח ב], אבל הם ידעו מתענוג התורה בעמק פנימיותה דהנה עצמיות פנימיות התורה היא יותר מכל התענוגים הנמצאים בכל העולמות לנבראים, דהרי כל העולמות וכל אשר בהם נברא על ידי התורה שהיתה כלי אומנתו של יוצר בראשית [ב"ר א א], אם כן היא שורש כל התענוגים שבכל העולמות, ולזה היתה השתוקקות המלאכים לתענוגי פנימיות התורה שהוא תענוג כל התענוגים, והנה משה השיב להם משא ומתן יש ביניכם נשים יש ביניכם קנאה ושנאה יש ביניכם, לכאורה מאי זה תשובה הלא הם ידעו זה בעצמם אך כונתם היה על פנימיות התורה, אבל התשובה היא להיות תענוג פנימיות התורה שהוא כביכול אור מעטה לבושו ית"ש אי אפשר להשיגה רק על ידי לבושי העשיה, כמו למשל אי אפשר לראות בבהירות השמש רק על ידי מסכים כן ע"י מעשה המצות הגשמיים בעולם הזה יושגו תענוגי התורה ויבא להשיג בעצם התענוג, ובהעדר לבושים אי אפשר להשיג בעצמיותה, וזה שהשיב להם משה למלאכים, וכי יש אצליכם דברים מוגשמים אשר על ידם תוכלו ליהנות מבהירות התורה.

9. אור החיים דברים פרק כו

גם ירמוז במאמר בכל הטוב אל התורה כאומרם ז"ל (ברכות ה' א) ואין טוב אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם:

10. ספר מסילת ישרים פרק יט

הב' הוא השמחה, והוא עיקר גדול בעבודה, והוא מה שדוד מזהיר, ואומר (תהלים ק'): עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה. ואומר (שם ס"ח): וצדיקים ישמחו יעלצו לפני אלהים וישישו בשמחה, וארז"ל (שבת ל'): אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה, ועל הפסוק שזכרנו למעלה עבדו את ה' בשמחה, אמרו במדרש (מדרש ש"ט): א"ר כשתהיה עומד לפני להתפלל יהא לך שמח עליך שאתה מתפלל לאלהים שאין כיוצא בו, כי זאת היא השמחה האמתית שיהיה לבו של אדם עלו, על שהוא זוכה לעבוד לפני אדון יתברך שאין כמוהו, ולעסוק בתורתו ובמצותיו שהם השלימות האמתית והיקר הנצחי, ואמר שלמה במשל החכמה (שה"ש א'): משכני אחריו נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך, כי כל מה שזוכה האדם ליכנס יותר לפניו בחדרי ידיעת גדולתו יתברך יותר תגדל בו השמחה, ויהיה לבו שש בקרבו. ואומר (תהלים קמ"ט): ישמח ישראל בעושי בני ציון יגילו במלכם.

11. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף פו עמוד א

הוה יתיב אגירדא דדקולא וקא גריס. קא מיפלגי במתיבתא דרקייעא אם בהרת קודמת לשער לבן - טמא, ואם שער לבן קודם לבהרת - טהור. ספק, הקדוש ברוך הוא אומר: טהור, וכולהו מתיבתא דרקייעא אמרי טמא. ואמרי: מאן נוכח - נוכח רבה בר נחמני. דאמר רבה בר נחמני: אני יחיד בנגעים, אני יחיד באהלות. שדרו שליחא בתריה, לא הוה מצי מלאך המות למקרב ליה, מדלא הוה קא פסיק פומיה מגרסיה. אדהכי נשב זיקא ואויש ביני קני, סבר גונדא דפרשי הוא. אמר: תינח נפשיה דההוא גברא, ולא ימסר בידא דמלכותא. כי הוה קא ניחא נפשיה אמר: טהור, טהור. יצאת בת קול ואמרה: אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור, ויצאתה נשמתך בטהור.

12. רמב"ם הלכות טומאת צרעת פרק ב הלכה ט

ספק שיער לבן קדם ספק הבהרת קדמה הרי זו טמא, ויראה לי שטומאתו בספק.

13. כסף משנה הלכות טומאת צרעת פרק ב הלכה ט

ומ"ש ספק שיער לבן קדם וכו' עד הרי זה טמא. שם בסוף הפרק וכת"ק ואף על גב דבפרק הפועלים (דף פ"ו) אמרינן דקב"ה אמר טהור לא בשמים היא ואף על גב דאמרינן מאן נוכח רבה בר נחמני ואיהו אמר טהור ויצתה נשמתו בטהרה י"ל דכיון דבשעת יציאת נשמה הוא דאמר הכי הוי בכלל לא בשמים היא ואינו כדאי להוציא מכלל שבידינו דהלכה כת"ק ועוד שבתחילת פרק ה' דנגעים סתם לן תנא הכי:

ומ"ש ויראה לי שטומאתו בספק. הטעם משום דכיון דספק הוא אי זה מהם קדם אי אפשר לומר דטמא שאמרו הוא טמא ודאי אלא טמא מספק קאמר:

14. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף נט עמוד ב

זזה הוא תנור של עכנאי, מאי עכנאי? - אמר רב יהודה אמר שמואל: שהקיפו דברים כעכנא זו, וטמאוהו. תנא: באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו. אמר להם: אם הלכה כמותי - חרוב זה יוכיח. נעקר חרוב ממקומו מאה אמה, ואמרי לה: ארבע מאות אמה. אמרו לו: אין מביאין ראייה מן החרוב. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - אמת המים יוכיחו. חזרו אמת המים לאחוריהם. אמרו לו: אין מביאין ראייה מאמת המים. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - כותלי בית המדרש יוכיחו. הטו כותלי בית המדרש ליפול. גער בהם רבי יהושע, אמר להם: אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה - אתם מה טיבכם? לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע, ולא זקפו מפני כבודו של רבי אליעזר, ועדין מטין ועומדין. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - מן השמים יוכיחו. יצאתה בת קול ואמרה: מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום! עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: לא בשמים היא. - מאי לא בשמים היא? - אמר רבי ירמיה: שכבר נתנה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחין בבת קול. שכבר כתבת בהר סיני בתורה אחרי רבים להטת. -

15. הקדמה לשו"ת מנחת אשר ח' ג

אלא שכאן מתעוררת תמיהה רבתי ולית נגר ובר נגר דיפרקינהו, כיצד תתכן הלכה שהיא כביכול נגד דעת עליון, ואם חז"ל מעידים שקב"ה אמר טהור וכל התורה אינה אלא תורתו של הקב"ה מה אמת יש נגד דבר ה', ואיך נטמא את שטיהר הקב"ה.

ועומק פתרון חידה זו בפשטותה, הוא שאמר הקב"ה לפרוש ממנה איני יכול, קיטון אחד תעשו לי ואגור עמכם. הקב"ה משרה שכינתו בבתי מדרשות ובבתי כנסיות, ושכינתו חופפת על לומדי התורה ועמליה בתלמודם. וכל שיאמרו חכמי התורה שבבתי התלמוד קוב"ה מסכים על ידם.

כאשר חכמי ישראל דנים ומפלפלים ומכריעים בהלכה הקב"ה עמהם והוא יתברך שמו מדבר מתוך גרונו. הקב"ה משרה עליהם רוח טהרה ושכינת קדשו שוכנת בבית מדרשם, ולהכרעתם מתלווה רוח תורה וטהרה ממרום.

נמצא אתה אומר, בשמים אמר הקב"ה טהור, אבל כאן בבתי מדרשות ובבתי תלמוד אומר הקב"ה טמא!

ראה נא דברים נשגבים מסוד תורתו של אליהו הנביא (תנא דבי אליהו רבה י"ח) "כל תלמיד חכם שיושב וקורא ושונה ועוסק בתורה הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו... ואולולי שהדבר כתוב אי אפשר לאמרו וכל האמרו היה חייב מיחה".

16. בית הלוי שמות פרק יט פסוק ה

להבין הענין דהמלאכים ביקשו שיתן להם התורה וכי ס"ד שהם יקיימו המצות שבה והרי רובם הם תלויים בגוף, רק הענין דהתורה נחלקת לשנים שבכתב ושבע"פ, ועיקר השבע"פ הוא הכללים והמדות שהתורה נדרשת בהן וע"י הכללים והמידות מתפרשת התורה שבכתב ונתחדש בה חידושי דינים ופרטים לאין סוף, וארוכה מארץ מידה. וזהו שאמה"כ (תהלים סח) ה' יתן אומר המבשרות צבא רב, דמאמירה אחת שבתורה שבכתב יוצא כמה דרשות וכמה פרטים ומקרא אחד יוצא לכמה טעמים וזהו המבשרות צבא רב, והתורה ניתנה לישראל שיהיו הם דורשים אותה וכפי שהם מסכימים ע"פ הכללים כן הוא האמת וכמו שאמרו בב"מ (דף נט) לא בשמים היא, רק היא כמו שמסכימים ב"ד שבזה העולם, וזהו שרצו המלאכים וביקשו שיתן להם התורה ולא להאדם ויהיה האמת כמו שהם ידרשוהו, וזהו שאמרו מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו, אמרו שאין האדם כדאי שתזכור אותו כלל אף כי למנותו לפקיד וממונה, תמשילו במעשה ידך כל שמה תחת רגליו שעשית אותו גם למושל וכמו שכתבנו, ובזה יש לישב מה שהקשה המג"א (ר"ס תצ"ד) היאך אומרים בשבועות זמן מתן תורתנו והרי קי"ל דבשבעה לחודש ניתנה התורה, רק הענין דהכתוב אומר (שמות יט) וקדשתם היום ומחר ומשה רבינו הוסיף יום אחד מדעתו דדרש היום כמחר כדאיתא במס' שבת (דף פ"ז) והסכים הקדוש ברוך הוא על ידו דלא ירדה שכינה עד למחר. ונמצא דזאת המתנה שהתורה ניתנה לישראל וכפי שידרשו כן יהיה האמת היה בששי בסיון מה דלא ירדה עדין באותו יום השכינה וזהו שנקרא מתן תורה שניתנה להם התורה במתנה, ובשביעי היה קבלת התורה שקיבלו אותה ישראל ומתן תורה היה בששי. וזהו שאומרים מתן תורתנו ולא מתן תורה דתורתנו הפירוש שנעשית שלנו, והיא התורה שבע"פ והדרשות שנקראת על שם ישראל, וכמו דאיתא במדרש איכה בפתיחה (אות ב) כי מאסו את תורת ה' (ישעיה ה) זה תורה שבכתב ואמרת קדוש ישראל כו' זו תורה שבע"פ. וזהו ביאור הכתוב ה' יתן אומר המבשרות צבא רב דממקרא אחד נדרש הרבה חידושים והלכות, מלכי צבאות יודוין דעל זה הענין קיטרגו המלאכים דרצו דכח החידוש על פי הדרש יתן להם, ונות בית תחלק שלל דישראל נצחו להם וזכו הם בהתורה שבע"פ:

ועל ענין זה תיקנו חכמים שתי ברכות על התורה בעת קריאת התורה ברבים, אחת קודם שקורא בספר תורה והיא אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, והוא על תורה שבכתב, ואחר שמסיים קריאתו בכתב תיקנו לומר אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו והיא הברכה על תורה שבע"פ שמסרה לנו שיהיה האמת בהתורה כפי אשר יאמרו החכמים, וזהו אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו כי היא לנו כנטיעה שמוספת והולכת חידושי תורה עד אין סוף וכמו שדרשו במסכת חגיגה (דף ג') על פסוק (קהלת יב) דברי חכמים כדרבנות וכמסמרות נטועים שפרה ורבה יעו"ש:

17. בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה ח סימן ה

ה א"ר סימון בשעה שבא הקדוש ברוך הוא לבראת את אדם הראשון, נעשו מלאכי השרת כיתים כיתים, וחבורות חבורות, מהם אומרים אל יברא, ומהם אומרים יברא, הה"ד (תהלים פה) חסד ואמת נפגשו צדק ושלוש נשקו, חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים, צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות, שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה, מה עשה הקדוש ברוך הוא נטל אמת והשליכו לארץ הה"ד (דניאל ח) ותשלך אמת ארצה, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבון העולמים מה אתה מבזה תכסיס אלטיכסייה שלך, תעלה אמת מן הארץ, הדא הוא דכתיב (תהלים פה) אמת מארץ תצמח

18. חידושי הריטב"א מסכת עירובין דף יג עמוד ב

אלו ואלו דברי אלהים חיים. שאלו רבני צרפת ז"ל היאך אפשר שיהו שניהם דברי אלהים חיים וזה אוסר וזה מתיר, ותירצו כי כשעלה משה למרום לקבל תורה הראו לו על כל דבר ודבר מ"ט פנים לאיסור ומ"ט

פנים להיתר, ושאל להקב"ה על זה, ואמר שיהא זה מסור לחכמי ישראל שבכל דור ודור יהיה הכרעה כמותם, ונכון הוא לפי הדרש ובדרך האמת יש טעם וסוד בדבר.

19. אם הבנים שמחה עמ' קסא-ג

יג. עוד אני אומר, שכעת אחר המהומה והמבוכה שאחינו בני ישראל נפלו כתוכה, שפור התפוררה הארץ תחת רגלינו, ומליונים מאחינו בני ישראל פה במלוכות אירופה, מהם שנשפך

דמם כמים. ר"ל, ומהם שנשארו כחורן בראש הספינה בלא מכסה ובלא צל מעל לראשיהם ולא קרקע תחת כף רגלם, והם כאניה בודדה בתוך גלי ים הצרות, ואינם יודעים אנה יסבו בלכתם ולאן פניהם מועדות — פשוט וברור שאין הלכה כהני¹⁶² קדושי עליונים שהיו נגד הישוב, אלא הלכה כגדולים שהיו בעד הישוב והבנין. וכאשר אומר ואקדים דברי רבינו ה"קדושת לוי" (בליקוטים¹⁶³). ענין נפלא, בהא שאמרו חז"ל הרבה פעמים בש"ס¹⁶⁴ על איבעיא ולא איפשיטא: "תיק"ו", שהוא ראשי תיבות "תשבי יתרוץ קושיות ובעיות"¹⁶⁵. ובהשקפה ראשונה יש לדקדק, הא זה יהיה אחר ביאת הגואל בבי"א, ולמה יתרוץ אליהו הקושיות והאבעיות, הא יעמוד משה רבינו ע"ה שנתן לנו התורה והמצוות, ולמה לא יתרוץ הוא כל הקושיות שיש לנו בתורה הקדושה? אך פשר דבר בזה, דהנה כתב בסדר הדורות¹⁶⁶, בפלוגתא דרש"י ור"ת בענין התפילין, דרש"י ז"ל היה משה רבינו בסיעתו, ור"ת לא השגיח על זה, ואמר לו, שכבר נתן לנו התורה ובידינו להורות כפי הוראת שכלינו בתורה הקדושה. ונראה להבין זאת, ונבאר זאת בקיצור, דהיינו לגבי פלוגתתם דב"ש וב"ה אמרינן אלו ואלו דברי אלקים חיים¹⁶⁷. דהנה, יש בחינה שאדם לומד הפשט בתורה הקדושה כפי הבחינה שלו, אם הוא מעולם החסד — אז הכל טהור ומותר וכשר כפי הוראת שכלו בתורה הקדושה. וכן להיפך, כשהוא ממדת הגבורה — אז הוא להיפך. והנה, בית הלל — מדתם היתה מדת החסד, ולכן ב"ה לקולא. ובית שמאי — שהיה ממדת הגבורה, לכן ב"ש לחומרא. אבל, באמת כל אחד לפי מדרגתו דברי אלקים חיים. וזהו אלו ואלו דברי אלקים חיים. (אמר הכותב, עיין רש"י כתובות דף נ"ז¹⁶⁸ בענין זה) דהנה, חז"ל שהיו אחר הדור של ב"ש וב"ה, וראו שהעולם צריך להתנהג בחסד — קבעו הלכה כב"ה בכל מקום לקולא. והנה, מי יכול להבחין בזאת, באיזו מדה צריך זה העולם להתנהג, שיופסק הלכה כמותו? מי שהוא כחיים והוא בזה העולם, הוא יודע באיזה מדה צריך זה העולם להתנהג, אבל מי שאינו חי, אינו יודע כלל באיזו מדה צריכה לזה העולם להתנהג בזה. והנה, אליהו הוא חי וקיים ולא טעם טעם מיתה¹⁶⁹; והוא תמיד בזה העולם, ולכן הוא יפשוט הקושיות ואיבעיות: כי הוא יודע באיזה מדה צריך העולם להתנהג בזה. ובוהן יובן מה שאמר ר"ת למשה רבינו ע"ה שכבר נתן לנו התורה ובידינו להורות, "עכ"ל רבינו בעל "קדושת לוי". וכוונתו היתה, יען שמשה רבינו אינו בזה העולם, אינו יכול להכריע כעת ההלכה, כפי צורך העולם בעת הזאת. והדברים ראויים לאיש אלקי כמותו.

והאיר ה' עיני, למצוא חבר לרבינו בזה, אחד מגדולי הפוסקים, אשר בכל יומא שמעתיה מכדריך בכל בי מדרשא, ה"ה רבינו הגדול מרן משה (מבי"ט) חברו ומכית דינו של רבינו הב"י. בספרו "בית אלקים"¹⁷⁰ כתב ממש כדברי רבינו ה"קדושת לוי", בטעם שתשבי יתרוץ

קושיות ובעיות ולא משה רבינו. וממש שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד¹⁷¹. ואעתיק אות באות את לשונו, כי דברי אלקים חיים הנה, וז"ל: "ואליהו ז"ל, ימצא בפרסום בזמן שהוא (רצונו לומר בזמן התחיה), אשר הוא תשבי יתרוץ קושיות והויות, והוא ישיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם¹⁷² ככל הדברים, ובפרט בקבלת התורה. ובכל הענינים שהיו נסתרים בעוה"ז, הכל יתגלה ע"י אליהו הנביא. כי שאר הנביאים והשופטים והחכמים אשר היו בדורות העוברים, וגם האבות והשכטים וממשה רבינו עד ימי התחיה, כשיחיו — לא ידעו מעניני העוה"ז ממה שקרה אחרי מותם, כי היו כגון ערן התחתון והעליון, מובדלים מעניני העוה"ז הגשמי. אבל, אליהו ז"ל, אשר חיה מימות משה רבינו עד ימי יהורם, ידע כל מה שהיה בימיו. ואחר הסתלקותו בגוף ונפש, נודרך גופו כאחד מן הגרמים השמימיים, או יתרו. והיינו האל יתברך, להמצא בעת צרת ישראל להצילם על ידו ובזכותו. בכל הדורות אשר הם צריכים לו. ומתגלה ג"כ לחכמי ישראל, לגלות להם סודות התורה, כפי הכנת כל דור ודור. מלבד מה שמקובל אצלנו היותו מצוי במצות ברית מילה, אשר קנא עליה, ואנחנו מכינים בפועל כסא לכבודו. ולא לכד בדברים אלו, אלא גם בעניני העולם הנסתרים ומכוסים מכני אדם, כאמרם "הא מתח עד שיבוא אליהו"¹⁷³, הוא משיג כל דברי העוה"ז, ואין נסתור מחכמתו. וזה, מפני אריכות ימיו בנבואה, ונתדמה למשה רבינו בכמה דברים שאמרו ז"ל. והשגות אלו לא נתנו אפילו למשה רבינו ע"ה, כיון דנפרד נפשו מגופו אינו יכול להשיג עניני

(6)

עוה"ז. ואפילו המלאכים אינם משיגים בעניני עוה"ז, אלא כמה שהם שלוחים מאתו יתברך לעשות בעולם, ואין מלאך אחד עושה שתי שליחות¹⁷⁴. אבל, אליהו ז"ל קיימו האל יתברך בגוף זך ונפש דקה, ובחר בו האל יתברך משאר נביאים, שידע בו איזו הכנה טובה יותר מאחרים להשגות אלו... ובהיות הדבר כן, הוא מוכן לדעת כל הדברים העליונים המתחדשים בעולם העליון - מצד דקות נפשו, וידיעת כל הדברים ההורים בעוה"ז - מצד זכות גופו. כי עם היותו דק וזך, יש בו מעט מן הכמות והאיכות הגשמי, בלתי נרגש בעינינו ובתנועות, שהוא מעופף בעולם... ובזמן התחיה, גם כי הוא חי על הדרך שבארנו, יהיה לו כעין תחיה, שיתגשם ויתעבה מעט נפות גופו, להיותו נראה לכל בני הגאולה והתחיה, ולהיותו מתמיד ויושב עמם ומתנהג בהנהגתם, כמו שיחנהגו האבות והנביאים, ומשה רבינו ע"ה בראשם, בזמן ההוא. וכידיעת כל דברי העוה"ז הנסתרים, ישיג יותר מכולם, לסיכת אריכות ימיו בעוה"ז עד הסתלקותו ועלותו בסערה השמימה, ומאז עד זמן הגאולה והתחיה שהוא משוטט בעוה"ז בין הצדיקים והחסידים, והצלת ישראל מצרותיהם על ידו, כמו שנזכר. כי בזה הוא משיג בכל דור ודור, לדעת כל עניני העולם השפל, לברר וללכך כל הדברים שנסתפקו בהם חכמי הדורות, ושאר הדברים הנסתרים ממנו. ובה תגמר לימוד התורה בכיורו על ידו, כלי שום ספק. כי אפילו משה רבינו שנתנה התורה על ידו, אינו יכול לברר ספיקות התורה, אף כי הם ברורות אצלו, לסיבת שנפרדה נשמתו מגופו, ועתה החייהו האל יתברך, ודברו יהיה כמדבר מן השמים, והכתוב אומר לא בשמים היא¹⁷⁵, יואין משגיחין בבת קול¹⁷⁶... ומה

שקבל מאלוהו, הוא כדמות זה, שהוא היה לעולם קיים כגוף ונפש. כנזכר, ולו נאה כירור ספיקות התורה וסודותיה, עכ"ד בזה.

הרי לך לפניך, שהם דברים שדיבר רבינו בעל "קדושת לוי" ז"ל, שיען שאלוהו לא נפסק חיותו מזה העולם, ויודע עניניו תמיד בכל דור ודור, יכול לקבוע ההלכה לפי ענין הדור בכל עת המצטרך. משא"כ צדיק שכבר נסתלק מזה העולם, ואינו יודע מצב הדור, אינו יכול להכריע ההלכה כפי אותו הדור. ומזה יש להכיר גדולת שכלו של רבינו בעל "קדושת לוי". שזכה לכוון למרנא המבי"ט, שהיה בזמן הבי"י, ומאד היה שמח, אילו היה רואה ספרו הנ"ל, למצוא חבר כמותו.

המורם מדברי רבותינו הנ"ל, שצדיק אחד שפסק איזה פסק ואח"כ עלה לשמים, ונשתנו הענינים וסדר העולם, ולפי מעמד הדור כאשר הוא עתה יוקשה מאד לאחוז בשיטת ההלכה של הצדיק ההוא שהחמיר בעודו בחיים חיותו, ואילו אם נאחז בשיטת שאר הצדיקים, יצמח מזה איזה טובה אל הדור - אז, כפי דעת שני גדולי עולם הנ"ל, יען שהצדיק אשר החמיר אינו עוד בעוה"ז, והוא אינו יודע כעת ענינים הנצרכים אל העולם, כי נפרד מאתנו, אז אין הלכה כמותו. א"כ, לפי"ז, בזמנינו שנעשתה השערוריה הגדולה בישראל, ואין מקום עוד להשאר בגולה - פשיטא דאין לחוש לדברי הגדולים שהיו נגד הישוב, אלא ההלכה כאלו הגדולים שהיו בעד הישוב, כי השעה צריכה לכך. ואולי אם היו בחיים אתנו, והיו רואים מצבנו עתה, גם הם בעצמם היו מסכימים לכך, וז"ל.

20. תלמוד בבלי מסכת חולין דף צא עמוד ב

תנא: עולין ומסתכלין בדיוקנו של מעלה, ויורדין ומסתכלין בדיוקנו של מטה. בעו לסכוניה, מיד - והנה ה' נצב עליו, אמר רבי שמעון בן לקיש: אלמלא מקרא כתוב, אי אפשר לאמרו - כאדם שמניף על בנו.

21. מנחת אשר פר' ויצא

יעקב אבינו זכה שפניו יהיו חקוקים בכסא הכבוד, מלאכי עליון עומדים משתאים, אך הוא, איש תם יושב אהלים, כלל אינו מכיר את רום ערכו, בשם הקדוש ר' שמשון מאוסטרופלא אמרו, דזכה יעקב ובחלומו נפתחו לו ארובות השמים וחזה למעשה מרכבה, ואחר חזיון זה אמר, א' כ' נ' יש אלוקים במקום הזה פ' דרגלי המרכבה הם אותיות אכן א'ריה כ'רוב נ'שר זו ידעתי, אבל אנכי לא ידעתי, היינו א'ריה נ'שר כ'רוב יעקב, וכדאיתא בחולין [צ"א ע"ב] דפני אדם החקוקים במרכבה העליונה - פני יעקב הן - וזה לא ידעתי.

ברם, כשנדייק בתשובת משה רבינו למלאכים יתיישבו הדברים על בוריים, משה רבינו אומר למלאכי השרת כלום קנאה יש ביניכם הלוא כולכם נותנים באהבה רשות זה לזה כולכם אהובים כולכם ברורים אין אחד מכם מתנשא על חבירו ומה טעם תחפצו בתורת המעשה אשר יש בה עזיבת הקנאה השנאה והתחרות!?

ועל זה הודו לו מלאכי השרת ואמרו "ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ" אין בינינו קנאה ותחרות ואין לנו זכות ליטול את התורה, ברם ביעקב אבינו ובעם ישראל מלאכי השרת מתקנאים, מקנאים הם קנאה נוראה, קשה משאול קנאתם משום שאנו קבלנו את התורה וניתן בידנו על ידי התורה להגיע לפסגות עליונות, מדרגות שאף מלאכי השרת אינם יכולים להעפיל אליהם בבחינת 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' ובמעלה זו של עם ישראל מלאכי השרת מקנאים. הלא האדם ורק הוא בצלם האלקים נברא ולא הם (יעויין בנפש החיים ש"א פ"א דביאור צלם זה הוא הכח לבנות ולהרוס מוריד שאול ויעל עי"ש ובמה שנתבאר בפרשת בראשית).

ולבי אומר לי, שזה שאמר הקב"ה למשה "אחוז בכסא כבודי והחזר להם תשובה",
הקב"ה אומר למשה אחוז בכסא כבודי הכסא שחקוקה בו דמות אדם, דיוקנו של יעקב
אבינו אותו הכסא שמלאכי השרת עולים ומסתכלין בו ויורדין ומסתכלין בדמותו של
יעקב אבינו ומקנאים בו ומבקשים להורגו משום שהוא דמות דיוקנו של מעלה, נשגב

22. במדבר רבה (זילנא) פרשת נשא פרשה יד סימן כא

מלמד שעל כל קריאה וקריאה היה אומר הנני משה משה אברהם אברהם יעקב יעקב שמואל שמואל לשון חבה

23. שמות פרק כב

(ל) ואנשי־קֹדֶשׁ תִּהְיוּ לִי וּבִשְׂרָבִי בִשְׂדֵה טָרְפָה לֹא תֹאכְלוּ; לִכְלֹב תִּשְׁלַכְנוּ אֹתוֹ:

24. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף סח עמוד ב

אמר רבי אליעזר ומה אם שחיטה וכו'. רבי יהושע לטעמיה, דאמר: שמחת יום טוב נמי מצוה היא. דתניא, רבי אליעזר אומר: אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה. רבי יהושע אומר: חלקהו, חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש. ואמר רבי יוחנן: ושניהם מקרא אחד דרשו, כתוב אחד אומר עצרת לה' אלהיך, וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם. רבי אליעזר סבר: או כולו לה' או כולו לכם. ורבי יהושע סבר: חלקהו, חציו לה' וחציו לכם. (עב"ם סימן) אמר רבי אלעזר: הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם. מאי טעמא - וקראת לשבת ענג. אמר רב יוסף: הכל מודים בפורים דבעינן נמי לכם - מאי טעמא ימי משתה ושמחה כתיב ביה.

25. רש"י מסכת פסחים דף סח עמוד ב

דבעינן נמי לכם - שישמח בו במאכל ומשתה, להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שנתנה תורה בו.